

LJUDJE IN KAMEN

Poletni raziskovalni tabor Podsreda 94. Poročilo skupine, ki je raziskovala kamnarstvo.

Izsledki, ki smo jih dobili na terenu, govorijo o tem, da je bilo kamnarstvo v 19. stoletju na območju Kozjanskega parka še zelo živo. To potrjujejo predvsem podatki naših informatorjev o kamnarjih, ki so delovali v tem času. Tu je družina Kolarjevih in Miha Vovk iz Pilštanja, Janez Gerzina iz Gorjan - ta je deloval do približno leta 1930. Časovno opredeljevanje predstavlja določen problem: na terenu je namreč ogromno predmetov, ki niso ne datirani in ne podpisani. Poskušali smo vsaj dokumentirati izdelke iz kamna, ki smo jih srečevali na območju Kozjanskega parka v času naše raziskave (kamniti možnarji, hišni portali, prešni kamni, obzidja pokopališč, nagrobniki, mejni kamni...). Naslednja dejavnost, ki smo jo raziskovali v okviru kamnarstva, je bilo apnarstvo. Naše raziskovanje se je dotaknilo tudi zidarstva.

Skupina je delovala pod mentorstvom Božidarja Premrla,¹ pri določanju vrste kamna je strokovno znanje posredovala geologinja Mateja Golež, študente pa sva zastopala Jelka Pšajd in Dušan Štepec, oba študenta etnologije.

Raziskovali smo kamnarstvo na območju Kozjanskega parka. Pri raziskovanju nas je zanimalo predvsem naslednje:

- 1.1 Kamnarji in njihovo delo
- 1.2 Kamnarsko orodje
- 1.3 Kamen in kamnolom
- 1.4 Izdelki iz kamna
- 1.5 Apnarstvo
- 1.6 Zidarstvo
- 1.7 Legende

1.1

Na območju Kozjanskega parka je od 19. stoletja pa do približno leta 1930 delovalo več kamnarjev.² Med raziskovanjem smo prišli tudi do podatkov o posameznih izdelkih teh kamnarjev. Tako smo pri hiši v Pilštanju, kjer je živel eden od kamnarjev, našli kamnite stopnice. Stopnice, "štenge", so s

paličastim, "abrundanim" profilom. Tu je tudi kamnit portal, ki ima na prekladi napis 18 JK 60. Na desnem vogalu hiše pa je še ohranjen zaobljeni odbijač, "ekštajn".³

Na domačiji s hišno številko 60 smo našli tri kamnite parcelne mejnike.⁴ En mejnik je bil izročen in podarjen Zavodu "Spominski park Trebče". Vsi so iz sivega peščenjaka, ploščati in zgoraj polkrožno oblikovani. Na vseh sta razločno vidni začetnici M V : .

Miha Vovk je bil v tem primeru izdelovalec mejnikov in lastnik posesti, ki so jo označevali. Mejnik, ki nam je bil izročen, je v celoti visok 48 cm (fino obdelani, vidni del 23 cm), širok je 16 in debel 7 cm. Druga dva mejnika sta imela podobne mere.

Na Gorjanah v hiši s hišno številko 24, ki je danes ruševina (streha se je vdrla), vsa zaraščena z grmovjem, robidovjem in srobotom, je v levem kotu kuhinje še ohranjen zelo lep, umetelno izdelan kamin iz rumenega "prušenega" kamna.⁵

Nad napo, ki je prav tako kot kurišče, leva konzolno oblikovana stena kurišča in "istel" (po robu postavljena plošča na dnu kurišča s polkrožno odprtino odprtino v dimnik) izdelana iz kamnitih plošč, odvajata dim dva odvoda kvadratnega prereza: levi, speljan poševno proti desni strani, desni, ki je v kotu prostora, pa pokončno. Izdelana sta umetelno iz kamnitih zidakov. V hiši je poleg ostankov kamnite klopi levo od kamina še veliko slepo okno, ki ima kamnit okvir iz enakega kamna, z izsekanimi utori za lesene police v pokončnikih. Na okenskem parapetu pa smo našli še kamnito polico. Janez Gerzina je delal tudi kamnite možnarje za "orehe phat". Nanje je vklesal razne okrase in znamenja: deteljico, zvezdo, IHS. Dva taka primerka je mogoče videti v muzeju v Brežicah. Njegovo delo pa so tudi "sfurmane" ("furn - profil") stopnice pri kapelicah križevega pota na Staro sv. goro nad Podsredo.

1.2

Orodje, ki so ga kamnarji uporabljali pri svojem delu, je bilo naslednje:

"HAMR", dvoročni težki bat z dvema čeloma.

"GREBEN", dvoročni krempač, ki ima na obeh koncih zobat kljun.

"ŠPIC HAMR", težek bat, ki ima na enem koncu konico (lahko tudi kljun), na drugem pa čelo.

LAHEK MANJŠI KREMPAČ, ki ima na enem koncu zobčast kljun, na drugem pa konico.

ROČNI "HAMRČKI", macolice.

1 Božidar Premrl je leta 1988 začel pripravljati magistrsko nalogo z naslovom Kamnarstvo na Primorskem v 20. stoletju. Raziskuje pa kamnarstvo tudi v drugih pokrajinah (Štajerska, Notranjska, Gorenjska in okolica Ljubljane).

2 Pomembna je družina Kolarjevih iz Pilštanja, ki je gojila kamnarsko tradicijo skoraj 100 let. S kamnarstvom se je ukvarjal že Martin Kolar (r. 1800), nadaljeval njegov sin Janez Kolar, končal pa njegov vnuk Miha Kolar (r. 1870). V Pilštanju 60, je živel še en kamnar, Miha Vovk, za katerega nismo mogli izvedeti, kdaj je deloval. Zadnji kamnar, o katerem smo na terenu dobili nekaj več podatkov, pa je bil Janez Gerzina iz Gorjan, ki je deloval še okoli leta 1930.

3 Pilštanj 18, kjer še živi sin kamnarja Mihe Kolarja - Jože Kolar (r. 1914).

4 V tej hiši je živel kamnar Miha Vovk, po domače Kovačiček. Danes živi tu Miloš Vovk, ki pa ni v nikakršnem sorodstvu s kamnarjem.

5 Anton Gerzina (r. 1933), Gorjane 10, nam je posredoval nekaj podatkov o kamnarju Janezu Gerzini. Bil je stric Antonovega očeta. Imel je 6 otrok, od katerih je večina po 1. svetovni vojni odšla v Ameriko. Od leta 1930, ko je ostal sam, je živel pri svoji nečakinji na Gorjanah 24 vse do smrti. Po njegovi smrti je nečakinja hišo prodala in se odselila v Polje pri Sotli. Hiša je v lasti občine in hitro propada.

OBZORJA STROKE - POROČILA

KAMNOSEŠKA "GLETVA", dleta.

"RUNDAJZN", žlebil s krožno oblikovanim rezilom.

"RUNDMESR", priprava za končno oblikovanje oziroma glajenje žlebičev v kamnu.

"BANGRCA", kamnoseško kladivo, ki ima na obeh koncih dletast pri koncu razširjen oster kljun.

1.3

Kamnarji so imeli ponavadi svoj "pruh", kamnolom. Kolarjevi so imeli svoj kamnolom nekoliko nižje od hiše na Vinogori, Janez Gerzina pa v Borštu, na slemenu, blizu svoje hiše. Na terenu smo izvedeli nekaj informacij tudi o drugih kamnolomih, kjer so lomili kamen. Tako so na primer v kamnolomu v Dekmancih, blizu Križan Vrha, izdelovali, "tesali" prešne kamne, v Olimlju so pridobivali "lehnjak". V kamnolomu Gabersček pri Črešnjevcu so lomili ilovnati peščenc. V Pišecah, v bližini hišne številke 9a, smo si ogledali kamnolom "lehnjaka". Sestavljale so ga do 16 metrov visoke kamnite gmote, raztresene na približno 400 metrov dolgem in 140 metrov širokem mestu v gozdu. Tu so lomili kamen za mostove na železniški progi Ljubljana - Zagreb sredi prejšnjega stoletja. Ker je bil kamen v plasteh, so "štancarji" pri lomljenju uporabljali predvsem kramp in "štango". S krampom so plast na enem koncu odprli, načeli, potem pa so v primerno razpoko potisnili koničasti del "štange" in z njo "utr-gali" včasih kar celo plast. Kjer pa nista zadostovali ti dve orodji, so lomili kamen z "zagozdami".

1.4

Poleg izdelkov, ki sem jih že navedel in za katere smo izvedeli, kdo je bil njihov izdelovalec, so na tem območju razširjeni tudi številni drugi izdelki iz kamna.

Omeniti je potrebno kamnite hišne in cerkvene portale, predvsem klasicistične portale v Pilštanju. Zanimiv je tudi portal v Pečicah 39, kjer iz kamnite preklade portala izstopata kamniti glavi moža in žene. Nato so tu kamnita stopnišča pred hišami, obzidja pokopališč (Podsreda), nagrobniki, v preteklosti so imeli v hišah "flajštr", tlak kvadratastih kamnitih "plat" (v kleti pri Robekovih v Črešnjevcu 2), koritca "za kuram piti", kamniti lovci za kapnico, kamni, ki so jih uporabljali kot uteži za kislno zelje ali repo (pri Milošu Vovku v Pilštanju 60).

Zelo razširjeni so tu kamniti možnarji. Več možnarjev ima zbranih Miran Levstik v Podsredi 74 in 75. Manjši so bili namenjeni za "phanje" orehovitih jederc in kave v zrnu - na obodu so tudi okrašeni (IHS, šesterolistna rozeta, inicialke izdelovalca ali lastnika). Veliki možnarji pa so bili za "phanje" ječmenove kaše. Zanimiv je tudi mejni kamen, ki mu tu pravijo "knježn kamen", saj je razmejeval posesti knezov. Na eni strani ima vklesan nemški napis HERBERG (Podsreda), na drugi strani pa RAN 63A (Brežice 63A). Sedaj je na novo postavljen na levi strani ceste, nekoliko dalje od Kinkovih (Pečice 2).

V Srebrniku smo videli sedečega Kristusa na stebri. Podoben tip Kristusa je tudi v Črešnjevcu pod Robekovo domačijo, v Kunšperku pa stoji ob cesti kamnit steber s kipom Marije, ki moli.

Pogosti kamniti izdelki so tudi kamnite mize (Kunšperk 2).

1.5

Apnarstvo je bilo tu razvito že pred 2. svetovno vojno in se nadaljuje po vojni.⁶ Eden redkih, ki se danes še ukvarja z ap-

narstvom na območju Kozjanskega parka, je Roman Godler (r. 1946), Osredok pri Podsredi 5. Svojo apnenico ima v "Močnikovem grabnu", ime je dobil po potoku Močnik.

Roman je omenil, da je po 2. svetovni vojni delovalo še osem apnenic v tem "Močnikovem grabnu". Z apnarstvom se je ukvarjal že Romanov stric Alojz Godler, ki je imel po vojni apnarsko obrt in je delal z Romanovim očetom Francem. Tudi Roman je imel dve leti popoldansko obrt, potem pa jo je opustil in šel v službo. Zdaj je na borzi dela in razmišlja, da bi ponovno pričel z apnarsko obrtjo. Ne glede na to vsako leto žge 5 do 6 apnenic.

Največ so žgali apno pri Godlerjevih v letih 1960-80. Takrat so zelo povpraševali po njem na sosednjem Hrvaškem, kjer so ga uporabljali za škropljenje trt in za zidavo.

Tod so apnenice zidali kar apnarji sami, ki so se izurili v tem delu. Romanov oče jih je sezidal več tod okrog in po Bohorju. Na tem območju so vse apnenice približno enake. Sedanjo Godlerjevo apnenico so okrog leta 1965 Romanov stric Alojz, sam Roman in njegov bratranec Ivan sezidali iz betona. Obod, "koš", je od znotraj obzidan s šamotno opeko, za vezivo pa je malta iz gline. Med betonskim obodom in notranjo šamotno oblogo je za izolacijo nabita še 20 cm debela plast gline, ki je je veliko v bližini.

Stare apnenice so bile povečini znotraj obzidane z opeko, s šamotom so bile le štiri. Godlerjevi so dobili šamot v Celulozi v Krškem, kjer so podrli stare peči. Desno je "košu" prizidana betonska barakica z ravno streho, v katero spravljajo orodje, včasih tudi vedrijo, če jih preseneti slabo vreme. Dno apnenice, "jama", je kotanjasto oblikovano, da lahko pada tja pepel in žerjavica s kurišča. Ko se v jami nabere preveč žerjavice, jo pograbi ven z "motiko" na dolgem "štilu".

V prednji steni apnenice je ozka pokončna odprtina, "istel", ki se zapira s pločevinastimi vratci. Narejena je po meri človeka: toliko, da lahko zleze skozi v peč oziroma v kurišče. Pred "istelom" si Roman po potrebi naredi zasilen nadstrešek iz desk in cerade, da ga pri kurjenju apnenice ne moči dež. Zasilno enokapno leseno streho ima tudi nad apnenico samo, dokler je ne zakuri.

V kamnolomu v bližini apnenice dobiva kamen "apnenc", ki je tak, da se iskri. Že po vojni so v njem vrtali mine z ročnim svedrom, eden ali dva pa sta tolkla po glavi svedra z "macolo". Navadno so vrtali 120 do 130 cm globoko. Velikokrat so minirali s črnim smodnikom, potem z dinamitom. Po vojni so namreč tisti, ki so imeli apnarsko obrt, imeli tudi dovoljenje za miniranje.

Kamen pripelje k apnenici s traktorjem, do približno leta 1978 pa so ga vozili z vozom z volovsko vprego. Tak voz je imel "kason" koritaste oblike, zbit iz dil, "konic", visok približno 40 do 50 cm. V njem so prevažali tudi apno. Držal je približno dve toni.

Apnenico začne skladati iz manjših kamnov kot krožen suh zid ob notranjem obodu, nato sklada "velb" iz vedno daljših "vrstnikov" (večjih podolgovatih kamnov), in sicer tako, da so z ožjim, bolj koničastim koncem obrnjeni proti sredini apnenice. "Velb" sklade kakšnih 10 do 15 cm nad "istelom". Ko je apnenica "zvelhana", sklada nad "velbom" na sredi debelejšje kose, proti obodu in proti vrhu apnenice pa drobnejše "kugle". Skladanje apnenice zgoraj konča tako, da oblikuje kopast "knof", ki sega z vrhom približno meter nad "koš".

"Knof" še obloži s šamotom, ki ga ima pripravljenega, včasih pa so ga oblagali kar z debelejšimi kamni. V apnenico zloži

⁶ Lucija Zorenč, *Odstri spomin, drobci iz preteklosti Podsrede. Obrt in trgovina. Zavod "Spominski park Trebče", 1991, str. 11-14.*

približno šest prostorninskih metrov kamenja. Roman je že večkrat skladal apnenico kar sam, včasih pa ima pomočnike. Vsa priprava apnenice za žganje, tj. priprava kamenja v kamnolomu, dovoz kamenja k apnenici, priprava in dovoz drv ter skladanje apnenice traja več kot teden dela.

Z apnarstvom se ukvarja od marca, ponavadi pa od aprila do oktobra ali novembra. Drva za kurjenje apnenice so nekdanj pripravljali sočasno z delom pri apnenici, tako da so jih celo sušili na "knofu", sedaj pa jih pripravi pozimi v naprej. V ta namen uporablja največ bukev in javor, ki rasteta tod. Žaga jih na dolžino 1 do 2 m. Za kurjenje apnenice porabi 12 do 15 prostorninskih metrov drv. Pri tem porabi tudi odpaden droben les. Zakuri pa tako, da zunaj zažge kos avtomobilske gume in gorečega vrže v kurišče nad "jamo". Nato položi nanj suhih drv, da dobro zagorijo, in potem vsakih 10 minut napolni kurišče s poleni. Po potrebi jih potiska noter z leseno "raklo" (rogovilo) z dolgim držajem.

Kuri se vedno nad "jamo", zato da ostane čista oziroma da je mogoče iz nje po potrebi pogrebsti žerjavico, če se je nabere preveč. Po vsakokratnem nalaganju drv se "istel" zapre s kovinskimi vratci, da toplota ne uhaja ven. Odprtino, skozi katero grabi ven žerjavico, pa spodaj zapira žerjavica sama. Žerjavico vleče ven vsako uro in pol. Kuriti je treba nenehno 30 do 38 ur. Pri tem delu mu pomaga sosed, s katerim se izmenjavata, eden dopoldan, drugi popoldan. Ponoči se zamenjata navadno okoli polnoči, pol enih.

Ko začnejo žgati, se dviga iz apnenice gost črn dim. Potem pa postaja dim bolj siv in ga je vedno manj. Po približno 20 do 24 urah se vrh apnenice pokažejo "petelini", plameni. Ali se pokažejo prej ali pozneje, je odvisno od tega, kako gosto je zložena apnenica, kako debelo je kamenje. Ko se mu zdi, da bi apno že lahko bilo dovolj žgano, ga preizkusi tako, da vzame kamen s "knofa" in ga polije z vodo. Če se docela ugasi, pomeni, da je kamen že spremenjen v apno, če pa se ne razkroji docela, mora kuriti še nekaj časa. Ko je apnenica skuhana, oziroma ko je apno končno žgano, počaka 24 ur, da se ohladi. Potem začnejo razdirati, in sicer ročno. Pri tem opravilu jim pomagajo sosedje, eden ali dva. Gmote živega apna mečejo na traktorsko prikolico. Sedaj delajo to v rokavih, nekdanj so prijemali živo apno goloroki.

Količino apna so merili s čebričkom z železnima ročajema: z "merco", ki drži 15 kg, ali z večjim "vaganom", ki drži 50 kg.

Zanimiv je podatek o razmerju med težo kamna in apna. 3 kg kamna dajo 1 kg živega apna. Pri gašenju živega apna pa je potrebno izliti 3 l vode, da se pogasi 1 kg apna.

Roman Godler ima pri apnenici naslednja orodja in priprave: jeklen kamnarski sveder, jekleno "štango", ki ima na enem koncu debelejšo "peto", na drugem pa "špico", "raklo", dolgo 250 cm, ter motiko na lesenem ročaju, dolgo 220 cm.

Roman razvaža apno sam s traktorjem. Danes se bolj prodaja gašeno apno, poprej pa so prodajali "suho apno" ali "apno v grudah". Večino apna prodaja po okoliških krajih na Kozjanskem, v Krškem, Brežicah, Podčetrtku. Apno prodaja po 20 tolarjev za kilogram. Za apnenico (4 tone) tako prejme 80.000 tolarjev.

Kot sem že zapisal, mu pri apnenici pomagajo sosedje in sorodniki. Njihovega dela ne plačuje, temveč jim vrača s svojim delom: prevažanjem s traktorjem, ročnim okopavanjem v vinogradih, škropljenjem trsov, itd.

Pred leti so še imeli "likofe": ko je bila apnenica "skurjena", so ponavadi spekli kokoš in prinesli vina.

1.6

O zidarstvu na tem območju nam je posredoval podatke

predvsem Anton Blagšič (r. 1920), gradbeni delovodja v poklju iz Bistrice ob Sotli 38.

Zidar je bil že njegov oče, ki je umrl leta 1962. Anton je omenil kamnolom Gaberšček pri Črešnjevcu, kjer so pridobivali ilovnati peščenec. Sam je leta 1951 delal pri Robekovih. Iz tega kamna je izklesal "bangrije", okvirje za okna. Marsikje so iz tega kamna delali tudi podboje vrat. Sicer pa pozna še nekaj vrst kamna: "roženjak", ki je trd in vsebuje zrnca, ki se iskrijo in je tudi vlažen; dolomit, ki je bolj siv; "apnenec", ki je bolj bel, vlažen in ni primeren za zidove; "lahki kamen", znan je predvsem tisti iz Pišec.

Kamnu, ki ga lomijo v kamnolomu, pravijo "prušni kamen". Kamen samec, ki leži v zemlji, pa je "samorašjek". Tak kamen je trd in gladek. Za kamnoseško obdelavo kamna so zidarji uporabljali "štokhamr", tj. zobato kladivo, "dletva" ali "majzle", špice, "špichamr", ki ima na enem koncu sekač, na drugem pa glavo.

V preteklosti so zidali hiše in štale s "prušnim kamnom", namesto malte pa so uporabljali kar "ilovačo". Tudi kleti so zidali s kamnom in ne z betonom kot danes, podobno tudi krušne peči. Ta kamen ne zgori na vročini. Poprej so delali malto z gašenim apnom, ki je ležalo v jami tudi po deset let.

Na mehkem zemljišču so v temelje stavb vstavljali "jaušve hlode", da so nosili zidove. Ko je sam zidal hiše, so delali "funduš", temelj, debel 60 cm, kamnite zidove pa 45 do 50 cm. Kamnom na vogalih, ki so večji in bolj obdelani, rečejo "vogli", na notranji strani vratnih ali okenskih odprtin pa "špalete". Zida se v "šarah", kamnom tekačem v skladih pravijo "laufrji", veznikom pa "štiharji". Presledki med kamni so "fuge". Obdelani kamen ima "lice" in "ležaj". Tu je še "holkela ali ksims" (strešni venec), "velp" (obok), sklepni kamen v oboku pa je "kajla". Tla v hiši so po starem delali iz "ilovače in plev". Najboljše so ovsene pleve. Šega je bila, da so vstavili v kamen pod vogal novce, "da ne bo hiša pokala". Novejša šega pa je, da vzdajajo v temelj "flašo", v katero spravijo pismo s podatki, kdo in kdaj je gradil hišo. Šega je bila tudi, da je zidar, ki je pri zidanju prvi prišel do "glihe", tj. do vrha vogala, dobil nagrado. Rekli so: "Lampo je treba prnest". Zidarju so nato prinesli štefan vina.

V letih po II. svetovni vojni, ko je trajala obnova, so zidarji delali predvsem za vračilo in ne za denar. V preteklosti so zidarji med letom zidali, pozimi pa so hodili v skupinah treh, štirih ali petih godcev okrog igrat s tamburicami. Tudi Anton je to počel. Največ so godli za novo leto in za Jožefovo.

Podatke o zidarstvu smo dobili samo od enega informatorja, in jih zato tukaj predstavljam predvsem kot izhodišče za naslednja bolj temeljita raziskovanja zidarstva na območju Kozjanskega parka.

1.7

To območje je bogato tudi z legendami. Na Zavodu imajo zapise legend, ki so jih zbrali učitelji v Podsredi.

Mi smo na terenu zasledili dve legendi in jih zapisali. Prva govori o tem, da je nad Vranjimi pečinami blizu Podsrede kamniti Pavle z ovcami, o katerih v ljudsko izročilo povedati, da so okameneli, ker je pastir preklel sonce.

Drugo pa smo izvedeli od Franca Debelaka iz Bistrice ob Sotli 1, ko nas je peljal v Pistišekovo hosto k tako imenovani "Pistišekovi pušni" pri Gornjem Lastniču. Povedal je, da je nekje bral legendo o tej "pušni". Lovec, ki je bival tu blizu v koči, je imel hčerko Anico. Vanjo se je zaljubil fant, ki pa ni bil po volji njenemu očetu. Njen oče jo je raje ustrelil, kot pa da bi jo dal za ženo temu fantu. Nesrečni fant je šel zato za puščavnika v to "pušno".

Summary

PEOPLE AND THE STONE. SUMMER RESEARCH CAMP PODSREDA 1994. THE REPORT OF THE GROUP WHICH RESEARCHED STONE-CUTTING.

Dušan Štepec

The fieldwork findings indicate that stone-cutting was a very lively activity in the area of the Kozjansko gardens ("Kozjanski park") in the 19th century. This is evident from the data of our informants about the stone-cutters who lived in that time. We can mention the Kolar family, Miha Vovk from Pilštajn and also Janez Gerzin from Gorjane, who performed his activity up to the thirties of the twentieth century. It is often very difficult to define the exact time as there are many objects on a field which are not signed and without the exact date. We will maybe never know about the authors and the time, because stone-cutting is an activity, which was performed in the past and folk's memory is weaker from year to year. So it was important that we at least tried to document the stone products we came across on the area of Kozjansko gardens in the time of our research (stone mortars, house portals, press stones, cemetery walls, tombstones, boundary stones etc.).

Beside stone-cutting we also researched lime-burning. As this problematic is very wide, we limited ourselves to the period after the second world war, the main reason for that was that the informants gave us the data mostly for this period. Roman Godler, the only active lime-burner on the area of Kozjansko gardens told us that before the second world war there were 18 lime-kilns, some of which were abandoned in the thirties, only eight of them remained after the second world war.

The main characteristics of the lime-kilns are following: three fourths of its edge leans on the hill or it is covered by earth, there is an opening for burning on the front side of the lime-kiln and the usual filled bricks are built in the inner side and smeared with clay. There are only four lime-kilns that are built by fire-clay. These lime-kilns used to give 4000 to 4500 kilograms of lime.

We researched also the bricklaying. Before the second world war until the end of the fifties they used to build with certain kinds of stones, the so called "prušni kamni", the mortar was made also from slaked lime. The width of the foundations of the house was usually 60 centimeters, and 45 to 50 centimeters of the bricks. They used the logs of the alder-tree, the so called "jaušovi hlodi", as the foundations where the pieces of land were soft. The house ground were made of "clay and straw". They used to build in layers ("šarah"). In winters the bricklayers visited neighbouring villages in groups and played tamburisas. Most often they played on a New Years Eve and St. Joseph's Day.

Helena Rožman

POROČILO O DELU V POLETNI INTERDISCIPLINARNI RAZISKOVALNI DELAVNICI PODSREDA '95

V organizaciji Zavoda Spominski park Trebče - Kozjanski park in Zveze organizacij za tehnično kulturo Slovenije je med 9. in 16. julijem 1995 potekala druga Poletna interdisciplinarna raziskovalna delavnica Podsreda 95. V delavnico je bilo vključenih 29 udeležencev; dvanajst študentov etnologije, dve študentki umetnostne zgodovine, dve študentki arhitekture, ena študentka geologije ter pet dijakov: trije iz brežiške ter po eden iz mariborske in celjske gimnazije. Delali so pod strokovnim vodstvom sedmih mentorjev. Delo v delavnici smo razdelili na etnološki in umetnostnozgodovinski sklop.

V okviru t. i. etnološkega foruma je delalo pet skupin, ki so se ukvarjale z naslednjimi raziskovalnimi temami: *Prehrana v Podsredi in okolici* (mentor: Vlado Šlibar, dipl. etnolog, Pokrajinski muzej Celje); *Mlinarji in mlinarjenje v dolini reke*

Bistrice (mentorica: Helena Rožman, prof. zgodovine in dipl. etnologinja, Zavod SPT-Kozjanski park); *Glažute na Vetrniku* (mentor: Jože Rataj, dipl. zgodovinar, Zavod SPT-Kozjanski park); *Lončarstvo v Podsredi in okolici* (mentorica: Jasna Sok, dipl. sociologinja, Kozje); *Kamnarji in kamnarstvo* (mentor: Božidar Premrl, dipl. komparativist, Ministrstvo za kulturo); *Spolno življenje v ljudskem jeziku* (mentorica: Irena Rožman, dipl. etnologinja, Novo Mesto).

Študentje in dijaki, ki so se ukvarjali s prehrano v Podsredi in njeni okolici, so, v skladu z navodili mentorja Vlada Šlibarja, dopolnjevali v lanskoletni delavnici pridobljene rezultate z območja fare Podsreda. Letošnja raziskava je zajela kraje Bistrice ob Sotli, Zagaj in Črešnjevce, Lesično in Drensko rebro ter trg Pilštajn. Raziskava se je omejila na 20. stoletje.